

ELOKUVA JA SARJAKUVA – enemmän kuin vain ystäviä

Vesa Kataisto

Elokuva ja sarjakuva ovat syntymistään lähtien kulkeneet käsi kädessä.

Sarjakuvahahmoista on tehty ainakin tuhat pitkää elokuvaa sekä joukko tv-sarjoja. Hiukankin suosituksi osoittautunut sarja on ennen pitkää elävöitetty joko animaatioksi tai näyttelijöiden avulla. Sarjakuvaelokuvat saivat alkunsa sanomalehtisarjoista. Toisinkin päin kävi. Elokuvan varhaisvuosina kuvaustekniikka oli alkeellista. Näyttelijöiden tuli olla voimakkaasti maskeerattuja, koska valoa tarvittiin runsaasti. Lisäksi heidän piti elehtiä tunteensa voimakkaasti, sillä ääntä ei ollut käytössä. Elokuvanäyttelijät olivat siis melkein kuin sarjakuvahahmoja.

Ensimmäinen oheistuotteita, myös oman sarjakuvansa saanut elokuvaikoni oli Charles Chaplinin kulkuri. Alle vuoden sisällä hahmon keksimisestä knallihattuinen kulkuri, "The Funny Wonder", seikkaili myös sanomalehtien sivuilla (1915). Sarjoja oli useita, tasoltaan hyvin vaihtelevia. Elzie C. Segar ei ollut Chaplinin hahmon piirtäjistä paras, mutta törmäilykomiaan piirtäminen antoi hänelle perustan luoda oma Thimble Theatre -sarjansa sekä siitä syntynyt mestariteos Kippari-Kalle (Popeye).

Chaplin itse tunsi hyvin varhaisten sarjakuvien hengen. Hän oli kasvanut Lontoon slummikortteleissa, vastaavassa ympäristössä kuin Hogan's alleyn Yellow Kid. Chaplin oli jo 17-vuotiaana

mukana teatteriseurueessa, joka esitti Casey Courtia. Esitysten lähteenä oli Hogan's alleyn brittiversio. Takakujien lasten toilauksien esittämisen kautta kasvoi aikuinen mutta lapsenmielinen ja viaton kulkurihahmo.

Hahmon menestys innoitti myös sarjakuvantekijöitä, esimerkiksi George Herrimania. Hänen ensimmäisessä sarjakuvassaan, The Dingbat Familyssa vilahtaneet kissa ja hiiri valtasivat pian sarjan itselleen. Crazy Katin surrealistisessa hulluudessa säilyi Chaplinin komiikan henki. Tämän lisäksi mykkäkomedioiden innokas katsoja Herriman loi oman versionsa kulkurista, vähän tunnetun ja lyhytikäiseksi jääneen Baron Beanin (1916-1919).

Samat aiheet, vaihtuva formaatti

Viihdeteollisuuden kasvaessa omiksi alalajeikseen oli hetkiä, jolloin sen kaikki eri muodot vaikuttivat toisiinsa. Kirjallisuus, maalaustaide, sarjakuvat, elokuvat ja radiokuunnelmat hyödyntivät samoja aihepiirejä.

Animaatioiden suosio kasvoi nopeasti, ja elokuvateknikka kehittyi. Alan pioneerit, kuten Winsor McCay, loivat pohjan jolta nyrkkipajoina aloittaneet animaatiostudiot kasvoivat jättiläisiksi – tai kuihtuivat pois. Chaplin esiintyi myös animoituina Felix-kissan isän, Pat Sullivanin ohjaamassa lyhytelokuvassa How Charlie Captured the Kaiser (1918). Varsinainen uhka Chaplinin menestykselle syntyi hänen faniensa,

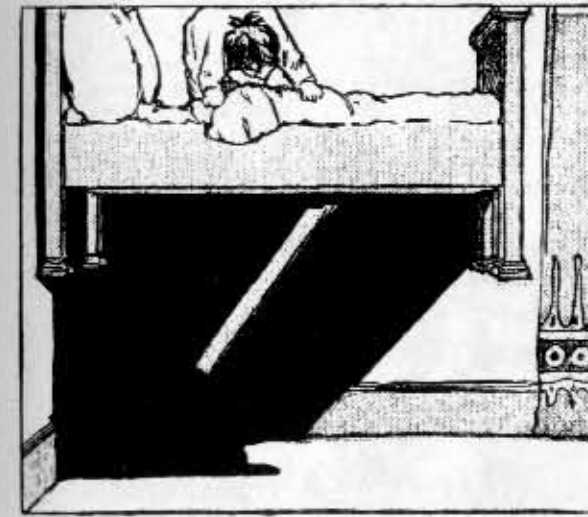
Walt Disneyn ideasta. Mikki-Hiiren ensiesiintyminen Höyrylaiva Willissa (1928), äänellä varustettuna, oli jättimästä. Disney vetäisi pitkän etumatkan kilpailijoihinsa.

Disneyn Mikin suosio ei jäänyt Chaplinilta huomaamatta, ja koska hän tajusi kilpailun mahdolliseksi, Chaplin päätti liittyä hiiren kanssa. Hän määräsi, että Kaupungin valojen (1931) alkukuvana tulee esittää Mikki-piirretty.

Lyhyet sarja-elokuvat (Serials) olivat jo 1910-luvulta alkaen hyödyntäneet pulp-teoksia sekä jännityskuunnelmia lähdemateriaalinaan. Sarjakuvalehtien tulo 1930-luvulla mahdollisti pitempien seikkailujen esittämisen yksissä kansissa. Tarinat muokattiin pian elokuviksi, luonnollisesti paljon sarjakuvaa vaatimattomammilla puitteilla. Suosittu lännensankarit, kuten Tom Mix ja Gene Autry, saivat tehdä tilaa sarjakuvaheroille. Larry "Buster" Crabbe raivasi tietä Flash Gordonina (Iskovä Salama), perässä setrasivat mm. Dick Tracy, Tim Tyler (Timo Terävä), Taika-Jim, Buck Rogers, Kapteeni Marvel ja Teräsmies.

Sitcomit saivat alkunsa Chic Youngin sarjaan perustuvasta Blondiestä (Helmi ja Heikki, 1938). Kolmikymmenosaisiksi venyneessä elokuvasarjassa nimiosaa esitti Penny Singleton, josta myöhemmin tuli Jetsonin tulevaisuusperheen äidin ääni.

Sarja-elokuvat olivat hyvää ruuduntäytettä suosituksi kasvavalle televisiolle. Sarjakuvat taas eivät olleet 1950-luvun alussa hyvässä huudossa

juuri missään, varsinkaan Amerikassa. Vain kiltit perhesarjat ja viattomat "funny animal" -jutut välttyivät Comics Coden hyiseltä kosketukselta. Onneksi muutamakin entinen animaationtekijä oli siirtynyt sarjakuvapuolelle, kuten Walt Kelly (Pogo) ja Carl Barks.

Sankarit siirtyvät selluloidille

Suunta kääntyi lopullisesti. Kun aikaisemmin elokuvia tehtiin sarjakuvien pohjalta, saivat sarjikkeet nyt jatkaa elokuv- ja tv-sankarien seikkailuja. Lepakkomieskin kesytettiin harmittomaksi hupailuksi. Kuusikymmenluvulla televisio oli visuaalisen viihteen valtiasta, ja kehtasi tehdä pilaa lähtökohdistaan. Adam Westin ja Burt Wardin tähdittämä Batman-sarja oli erittäin suosittu, ja leppäkkökuume levisi myös Suomeen.

Euroopassakin tehtiin muutamia sarjakuvafilmejä. Erikoisemmasta päästä ovat kaksi Tintti-elokuvaa, Tintin et le mystere de la toison d'or (1961, "kultaisen taljan mysteeri") ja Tintin et les Oranges Bleues (1964, "siniset appelsiinit"). Tinttiä molemmissa esittänyt Jean-Pierre Talbot oli puettu täsmälleen sarjakuvan mukaiseen asuun, kuten muutkin näyttelijät. Tulos oli tahattoman koominen. Tekijöiden tarkoituksena oli ilmeisesti muokata Tintistä lapsille sopiva agenttihahmo, joka seikkailee eksoottisissa maisemissa. Näiden kokeilujen jälkeen Hergé uskoi, että hänen hahmonsä toimivat paremmin animaationa. Kunnianhimoisin teos animoituista Tinteistä on Tintin et le lac aux requins (1972, Tintti Haijärvellä).

Sinisten appelsiinien kirjoittamiseen osallistunut René Goscinny tunsi myös vetoa elokuvaa. Hän käsikirjoitti pari komediaa, jotka eivät liittyneet suoraan sarjakuviin. Goscinny seurasi Albert Uderzon ja Morrisin kanssa tarkasti sarjojensa siirtämistä valkokankaalle.

Asterix Gallialainen valmistui 1967 ja Lucky Luke-elokuva Daisy Town 1971. Suurituloisin ja onnistunein on Asterix valloittaa Rooman (1976), jonka Goscinny ja Uderzo käsikirjoittivat ja ohjasivat yhdessä Pierre Wattrinin kanssa. Goscinny kuoli marraskuussa 1977, kesken Balladi Daltoneista-elokuvan valmistelua, joten tämän jälkeen Asterix ja Lucky-elokuvaversiot ovat olleet enimmäkseen vanhojen tarinoiden lämmittelyä.

Sanomalehtisarjanakin tunnettu James Bond oli 60-luvun suurmenestyksiä elokuvateattereissa. Bondin vanavedessä valkokankaalle pärjehi monenlaisia jäljitelmiä. Sarjakuvan tiikin nainen, Modesty Blaise, näyttää varsin erilaiselta blondin Monica Vittin näköisenä (1966). Ohjaaja Joseph Losey heitti tarinan reilusti campin puolelle.

Modesty'n luoja Peter O'Donnell oli raivoissaan. Hän on sittemmin kirjoittanut useita elokuvantekoa herjaavia jaksosarjaansa.

Visuaalisesti nerokas Mario Bava onnistui harvoin ohjaamaan elokuvaa, jonka juoni pysyy jotenkin kasassa loppuun asti. Mestarivaras Diabolikista (1968, Mies mustassa Jaguaarissa) kertova filmi on tästä hyvä esimerkki.

Fritz sai piikin kalloonsa

Amerikassa kiinnostuttiin sarjakuvatuotantoa elvyttäneiden underground-sarjojen muokkaamisesta filmeiksi. Gilbert Sheltonin Friikkilän veljekistä kertova tuotanto on yhä kesken, samoin Bill Griffithin Zippy the Pinhead. Kaikkein vastahakoisimmin elokuvaan suhtautunut Robert Crumb oli ainoa, jonka

© Elzie C. Segar

Yellow Kidin luoja R.F. Outcault rohka isi Elzie C. Segaria ryhtymään sarjakuvapiirtäjäksi. Alku aina hankalaa.

Helmin ja Heikin häät. Chic Youngin luoman pariskunnan yhteiselosta tehtäisiin kolmisenkymmentä elokuvaa.

hahmo pääsi tuotantoon, tekijän suureksi harmiksi. Perfektionisti Crumbia ei Ralph Bakshin X-ratediksi määrätty näkemys Fritz the Cat (1972) miellyttänyt. Vielä vähemmän hän piti Robert Taylorin visiosta The Nine Lives of Fritz (1974, Fritz-kollin pornoretket). Crumb piirsi sarjan, jossa burnoutin kokenut "supertähti" Fritz saa jääpiikin kalloonsa.

Uuden Teräsmiehen tulo valkokankaalle Christopher Reeven hahmossa (1978) oli kohuttu tapaus. Hahmon luoneet ja sen oikeudet pikkusummalla menettäneet Jerry Siegel ja Joe Shuster saivat viimein kunnianpalautuksen sekä rojalit. Parhaiten ansaitsi silti Teriksen isää esittänyt Marlon Brando, miljoona dollaria vajaan vartin mittaisesta esityksestä. Vielä paremmaksi pisti Jack Nicholson Jokerin roolista Batmanissa (1989) – hän tienasi elokuvan jatko-osastakin 30 miljoonaa dollaria, vaikka ei edes näytsse siinä.

Tim Burtonin elokuva sai lisäpotkua Frank Millerin Yön ritarin paluun menestyksestä. Ensimmäinen Batman oli jättimenestys, mutta pohjimmitaan kankea ja ontto megafilmi. Jatko-osan teossa Burton pääsi paremmin toteuttamaan ideoitaan. Synkeän jylhä Batman – Paluu (1992) on tähänastisista sarjakuvaelokuvista onnistunein, vaikka tuottajayhtiö Warner ei siitä pitänytkaan. Paljon mieluummin rahanvartijat katsoisivat Sam Raimin Spidermanin (2002) kaltaisia harmittomia seikkailuja.

Amerikkalaisilla studioilla on kehitteillä koko ajan toistasataa sarjakuvaa sivuavaa projektia. Kaikki eivät koskaan toteudu, tai muuttuvat huomattavasti ajan kuluessa. Quentin Tarantinon oli tarkoitus ohjata Modesty Blaise-elokuva 1995, pääosassa Uma Thurman. Projekti hyytyi, ja vasta kun Miramaxin optio sarjaan oli menossa umpeen, studio teetti pikapikaa filmin My name

is Modesty, jota ei vielä ole julkaistu. Ohjauksesta vastaa suoraan videolle-elokuvia aiemmin työstänyt Scott Spiegel. Nimiosaa esittää lähes tuntematon britti Alexandra Staden, joka on sentään tummatukkainen. O'Donnell on edelleen vihainen, syystäkin.

Sarjakuvien parissa kasvaneita elokuvantekijöitä löytyy myös independent-tuotannoista. Kevin Smith on kenties tunnetuin nimi. Daredeviliäkin kirjoittaneen Smithin elokuvat vilisevät sarjakuvaviittauksia. Hänen jokaisessa filmissään vilahduttavista hahmoista Jay ja Silent Bob on tehty useita sarjakuvia, sekä tietenkin oma elokuva (2001).

Elokuvallisia kunnianosoituksia sarjakuville

Mielenkiintoisinta on etsiä elokuvaan piilotettuja lainauksia. On tuskin sattuma, että Joel ja Ethan Coenin O'Brother, Where Art Thou (2000) loppukohtaus on samanlainen kuin Gilbert Sheltonin Friikkilän veljeksissä. Takaisin luontoon -sarjan lopussa punaniskasheriiffi käytyreinen on hirttämässä frikkejä, kun äkillinen tulvahyökki pelastaa sankarit. Kohtaus on lähes identtinen Coenin elokuvassa.

Aivan varmasti sattumaa ei ole se, että Man Who Wasn't There (2001) päähenkilö on parturi St. Paulin pikkukaupungissa. Ed Crane (Billy Bob Thornton) on syntynyt epäonnistumaan, ja uskaltaa vain salaa ihailia pientä punatukkaista tyttöä, joka soittaa pianolla Beethovenia. Kaunis, coenmaisen ovela kunnianosoitus Charles M. Schulzille.

Christian Clavierin ja Gérard Philipein tähdittämät Asterix ja Obelix-elokuvat ovat olleet valtavan suosittuja varsinkin Ranskassa. Kolmas väänös on jo tekillä. Jean Giraudin ja J-M. Charlierin luomaa Blueberryä kuvataan parhaillaan Meksikossa. Muuten

animaation osuus on vahvasti nousussa eurooppalaisten sarjakuvafilmissä saralla. Lucky Lukesta tehdään suuren budjetin sarjaa, josta toivottavasti tulee parempi kuin Hanna-Barberan animaatioista, saati sitten spagettimies Terence Hillin "elävästä" versiosta.

Ahmed Ahne - ja Agrippina-sarjat on jo nähty meilläkin, ja myös vilaukselta pitkä animaatio Corto Maltesesta. Siinä sanotaan kiteytyvän sarjakuvafilmin ongelmallisuus. Jos ohjaaja pyrkii olemaan liian uskollinen alkuperäiselle teokselle, lopputulos on kankea ja epäuskottava. Läheisestä suhteestaan huolimatta sarjakuva ja elokuva ovat aivan erilaisia ilmaisun muotoja, kummallakin on omat knoppinsa. ■

www.huitula.com

PUUNUKKE

92-sivuinen
psykologinen
trilleri.

IP
HUITULA
PRODUCTION

Sarjakuva-Kalevalan tekijän uutuuksia. Design-sarjakuvaromaani jota on rahoittanut Suomen Kulttuurirahasto ja Pirkanmaan taidetoimikunta.